

ПЛАН УПРАВЉАЊА СПОМЕНИКОМ ПРИРОДЕ

„Стабло храста лужњака – Беле Воде“
2021 - 2030. година

Ужице, март 2020. године

Редни број	Садржај	Број стране
	Увод	3
1.	Приказ главних природних и створених вредности и природних ресурса	4
2.	Оцена стања животне средине	4
3.	Преглед активности, делатности и процеса који представљају факторе угрожавања	4
4.	Дугорочни циљеви заштите, очувања и унапређења и одрживог развоја	5
5.	Анализа и оцена услова за остваривање дугорочних циљева заштите, очувања и унапређења и одрживог развоја	5
6.	Приоритетне активности и мере на заштити, одржавању, праћењу стања и унапређењу природних и створених вредности	5
7.	Приоритетни задаци научноистраживачког и образовног рада	6
8.	Планиране активности на одрживом коришћењу природних вредности, развоју и уређењу	7
9.	Просторна идентификација планских намена и режима коришћења земљишта	7
10.	Активности на промоцији вредности	8
11.	Студијска (истраживачка), програмска, планска и пројектна документација потребна за спровођење циљева и активности на заштити, очувању и унапређењу и одрживом развоју	8
12.	Сарадња са локалним становништвом и другим власницима и корисницима непокретности	9
13.	Динамика и субјекти реализације Плана управљања	9
14.	Финансијска средства и материјалне претпоставке за извршење поверених послова управљања	10
15.	Планирани видови рада и преглед финансија у периоду важења плана управљања	10

Увод

Скупштина општине Пожега донела је Одлуку о проглашењу Споменика природе „Стабло храста цера – Беле воде“ (01 бр. 633-3/95 од 10.10.1995.године) којом је под заштиту стављено стабло храста лужњака (*Quercus robur* L.), катастарска општина Глумач, као природно добро III категорије.

Републички Завод за заштиту природе у Београду предложио је органу управе СО Пожега, надлежном за послове културе као органу надлежном за послове заштите природе, да донесе решење о стављању под заштиту државе стабла храста лужњака (*Quercus robur* L.), у КО Глумач, на месту званом „Беле воде“, на катастарској парцели 1213/1 у приватном власништву Станић Јована Радосава, као природне реткости и привредног споменика. (тадашњег) чл.14. Закона о заштити природе.

Правни основ за доношење Плана управљања Спомеником природе „Храст лужњак – Беле Воде“ за период 2021-2030. година утврђен је Законом о заштити природе („Сл.гл.РС“, број 36/09, 88/10, 91/10-исправка, 14/16 и 95/18 – др.закон), према којем организација која управља Спомеником природе доноси програме и друга акта са условима и мерама заштите и развоја заштићеног подручја којим управља у складу са Законом и актом о заштити.

Општина Пожега је поверила на управљање Споменик природе ЈП „Србијашуме“ Београд, Шумском газдинству „Ужице“ из Ужица према члану 5. Одлуке о проглашењу СП „Стабло храста лужњака – Беле Воде“.

На заштићеном подручју установљен је режим заштите трећег степена.

По класификацији IUCN спада у III категорију као споменик природе према: „Оквиру за класификацију заштићених копнених и морских подручја“ - IUCN, 1990.године.

План управљања Спомеником природе „Стабло храста лужњака – Беле Воде“, сагласно Закону о заштити природе, урађен је у складу са:

- Законом о заштити природе („Службени гласник Републике Србије“, број 36/09, 88/10, 91/10-исправка, 14/16 и 95/18.- др.закон);
- Законом о шумама („Службени гласник Републике Србије“, број 30/10, 93/12 и 89/15 и 95/18.- др.закон);
- Законом о заштити животне средине („Службени гласник Републике Србије“, број 135/04, 36/09, 36/09.- др.закон, 72/09, 43/11, 14/16, 76/18 и 95/18.- др.закон);
- Одлуком о проглашењу Споменика природе „Стабло храста лужњака – Беле Воде“ (бр. 01- 633-3/95 од 10.10.1995.године);
- Решењем о условима заштите природе за израду Плана управљања Спомеником природе „Стабло храста лужњака – Беле Воде“ за период 2021-2030. године које је издао Завод за заштиту природе Србије (број: 020-150/2 од 12.02.2020. године).

1. Приказ главних природних и створених вредности – природни ресурси СП „Храст лужњак – Беле Воде

Заштићено подручје представља споменик природе, заштићено стабло храста лужњака (*Quercus robur* L.) са усвојеним називом „Храст лужњак – Беле Воде“, а границу припадајућег простора представља површина пројекције крошње стабла 53,1 м² (5,31 ар).

Заштићено стабло храста лужњака налази се на територији Општине Пожега, у долини реке Скрапеж, на месту званом „Беле воде“, катастарска општина Глумач, у приватном поседу Станић Јована Радосава, на надморској висини од 320 метара.

Споменик се налази на међи две парцеле, импозантних је димензија и доминира простором између сеоских кућа у чијој је непосредној близини.

Приказ дендрометријских карактеристика стабала:

	Дендрометријске карактеристике стабла	
	према Одлуци о проглашењу из 1995. године (м)	према мерењима из 2020.године (м)
Висина стабла	30	30,90
Висина стабла до прве гране	2,5	3,50
Обим дебла на 1,30 м	5,20	5,90
Пречник стабла	1,66	1,85
Пречник круне	26	27
Старост стабла	око 230 година	око 250 година

2. Оцена стања животне средине заштићеног подручја

Заштићено стабло на осами највероватније представља остатке некадашње шумске заједнице (*Quercetum - fraxinetum serbicum*). Стабло поседује изузетан хабитус, велику старост и добру очуваност. Доброг је здравственог стања, и још увек плодноси. Расте на брисаном простору, што је омогућило правилан развој јако широке и гранате крошње, са скинутим правоугаоним парчетом коре на деблу на којој пише „заштићено“. Кора на стаблу је тамно сиве боје са уздужним пукотинама. Стабло је витално и здраво.

Стабло је под заштитом већ 45 година. Први пут је проглашено заштићеним 1975. године Решењем Скупштине општине Пожега (633-2/75 од 18.01.1975.). Крошња стабла је пречника 26 метара. Запажа се мање присуство сувих доњих грана. Приданак стабла је нападнут гљивом која не изазива већа механичка оштећења. Са западне стране је уочљив чвор, настао после одваљивања дебље и теже гране.

3. Преглед конкретних активности, делатности и процеса који представљају фактор угрожавања заштићеног подручја

Евентуалне активности које могу угрозити заштићено подручје су :

- Снеголоми и ветроломи који такође могу бити фактор угрожавања заштићеног подручја;
- Не постоји опасност од урбанизације у близини заштићеног подручја.

4. Дугорочни циљеви заштите, очувања и унапређења и одрживог развоја

Стратегија заштите и развоја споменика природе „Стабло храста лужњака – Беле Воде“ треба да дефинише основне правце заштите и очувања овог заштићеног подручја тако да се остварују одређени принципи и то: принцип очувања, заштите и унапређења биодиверзитета, принцип дугорочног планирања, принцип интегрално развојне заштите, а то подразумева и детаљну разраду система финансирања заштите и унапређења заштићеног подручја, обезбеђење стручних истраживања, успостављање информационог система, стална обука кадрова који раде на пословима управљања заштићеним природним добрима, као и њихово нормативно регулисање

У том смислу приоритетне активности и мере су:

- Очување локалитета заштићеног подручја „Стабло храста лужњака – Беле Воде“;
- Заштита и очување станишта;
- Усклађивање дозвољених видова коришћења природних ресурса са потребама заштите и очувања;
- Успостављање и развој научних, едукативних и културно-просветних активности;
- Сарадња са релевантним институцијама на свим нивоима;
- Одговарајућа презентација заштићеног подручја.

Заштита простора заштићеног подручја и неутралисање негативних последица појединих појава и процеса представља општи циљ код планирања заштите и развоја Споменика природе. Конкретно се ради о репрезентативном стаблу храста лужњака, једном од ретких аутохтоних представника ове врсте, с обзиром на старост и доминантност стабла.

5. Анализа и оцена услова за остваривање циљева

Доношењем Плана управљања који треба да буде усаглашен са законским прописима и пратећим актима, као и са осталим плановима и програмима везаним за ово заштићено подручје (шумске, ловне основе, просторни планови ...), стварају се основни предуслови за остваривање планираних циљева заштите и развоја заштићеног подручја.

У истом делу послова на управљању заштићеним подручјем, важан услов је и организовање, опремање и стално кадровско оспособљавање управљача, што је још једна од основних претпоставки за остваривање самог Плана управљања.

Можда, практично најважнији услов у остваривању задатих циљева јесте обезбеђивање неопходних финансијских средстава. Досадашња концепција финансирања послова била је искључиво базирана на финансирању из сопствених извора управљача ЈП „Србијашуме“ без учешћа средстава локалне самоуправе.

Неопходан услов у остваривању задатих циљева који је континуирано актуелан, односи се на сталну сарадњу и заједнички рад управљача, локалне самоуправе и надлежних институција као и министарства.

6. Приоритетне активности и мере на заштити, одржавању, праћењу стања и унапређењу природних и створених вредности

Концепција, односно стратегија заштите и развоја СП „Стабло храста лужњака – Беле Воде“ треба да дефинише основне правце заштите и развоја овог заштићеног природног добра тако да се остварују одређени принципи и то: принцип очувања, заштите и унапређења биодиверзитета, принцип дугорочног планирања, принцип интегрално развојне заштите, а то подразумева и детаљну разраду система финансирања заштите и развоја, обезбеђивање

дугорочних координираних научних и стручних истраживања, успостављање информационог система, сталну обуку кадрова који раде на пословима управљања заштићеним природним добрима као и нормативно регулисање управљања заштићеним природним добрима - Закон о заштити природе („Службени гласник РС“, бр.36/09, 88/10, 91/10 – исправка, 14/16 и 95/18 – др.закон).

У оквиру наведеног управљач је дужан да:

- Обезбеди спровођење прописаног режима заштите и очување природног добра;
- Усклади развојне активности са циљевима у очувању и унапређивању овог добра;
- Води рачуна о спровођењу научно истраживачких, васпитно образовних, културних и других активности.

Поред наведеног управљач је дужан да:

- Врши обележавање, односно да обнавља границе и постављене ознаке;
- Врши усклађивање планова;
- Доноси одређена акта (Правилнике);
- Обезбеђује чуварску службу;
- Доноси Програме управљања за заштићено подручје.

Управљање овим природним добром претпоставља: добру организованост и опремљеност за извршавање поверених послова, развијен систем планирања заштите, ажурно извршавање законских обавеза и успостављање материјалних претпоставки за извршавање програмираних послова заштите.

Приоритетни задатак ЈП „Србијашуме“ Београд, ШГ „Ужице“ из Ужица је одржавање успостављене одговарајуће организованости у погледу управљања, односно старања о заштићеном подручју, на бази поверених послова и утврђених обавеза, у складу са законским и пратећим прописима.

7. Приоритетни задаци научно-истраживачког и образовног рада

У циљу очувања и унапређења, као и што стручнијег и квалитетнијег управљања заштићеним подручјем неопходно је вршити стална истраживања. У овом смислу, управљач се највише ослања на опште смернице у испуњавању задатака научно-истраживачког рада и на релевантне научне установе, а пре свега на стручне екипе Завода за заштиту природе Србије.

Научно-истраживачке активности треба да су регулисане и усклађене са Планом управљања и Годишњим програмима, а резултати и документација истраживања треба да буду похрањени код управљача уз евентуално формирану базу података.

У циљу успостављања савременог система управљања заштићеним природним добром и стварања научно-стручне, информационо-документационе основе о стању и вредностима заштићеног добра, а у сврху спровођења заштите и развоја, пружити логистичку подршку истраживачима који поседују одговарајуће уверење министарства надлежног за заштиту животне средине и које поседују акт са условима заштите природе које издаје Завод за заштиту природе Србије, као и одговарајуће одобрење управљача, уз обавезно достављање података или публикованих резултата управљачу након завршетка истраживања.

Научно истраживачке активности реализоваће се у складу са могућностима и исказаним интересима стручњака и институција.

Задаци у оквиру образовно-васпитног рада реализују се кроз презентацију и популаризацију природних и других вредности заштићеног подручја и то путем разних публикација, укључујући ту и могућност формирања веб сајта, затим путем сарадње са туристичким, планинарским и

другим сличним удружењима, као и евентуалним организовањем посета овом заштићеном простору.

8. Планиране активности на одрживом коришћењу природних вредности, развоју и уређењу простора

ЛП „Србијашуме“ Београд као управљач, односно ШГ „Ужице“ Ужице ШУ Косјерић је дужно да заштићено стабло чува спроводећи режим заштите III степена. На заштићеном подручју се обезбеђује унутрашњи ред организовањем чуварске службе у складу са законом.

Заштићено подручје чува чувар шума и заштићеног подручја, чија је обавеза да чува простор заштићеног подручја и писаним путем одмах обавести шефа Шумске управе Косјерић о свим евентуалним променама на простору Споменика природе. Шеф Шумске управе, у обавези је да у року од три дана, о свему, као и о предузетим мерама, писаним путем обавести директора Шумског газдинства. О свим неправилностима и недозвољеним радњама у заштићеном подручју стручна лица из Шумске управе Косјерић имају обавезу да благовремено обавесте Републичку инспекцију заштите животне средине и Завод за заштиту природе Србије, како се не би нарушиле основне вредности заштићеног подручја.

У зависности од потребе, али и превентивно, планиране су биолошко – техничке мере заштите које су неопходне за очување, заштиту и одржавање виталности стабла храста (уклањање сувих грана, третирање фитопатолошких и ентомолошких обољења и др.) као и заштита стабла у случају акцидентних ситуација – снеголоми, ветроломи и сл. у циљу опште сигурности.

Заштићено стабло је прописно обележено у складу са Правилником о начину обележавања заштићеног подручја, на јасно уочљивом делу металном таблом. У планском периоду планирано је одржавање поменуте табле, као и њена замена по потреби.

Мониторинг – праћење стања и евидентирање промена на простору заштићеног подручја представљају континуиране задатке које ће обављати задужено лице из ШГ „Ужице“ Ужице, ШУ Косјерић и чувар заштићеног подручја, који ће обављати послове чувања овог заштићеног подручја (чувар поседује положен стручни испит за чувара заштићеног подручја). Ради се о сталном праћењу здравственог стања стабла, праћењу појава фитопатолошких обољења и напада инсеката, као и свих других појава које би биле од утицаја на стабло, како би се на време предузеле одговарајуће санационе и мере заштите природног добра.

9. Просторна идентификација планских намена и режима коришћења земљишта

Стабло храста лужњака, стављено се под заштиту као Споменик природе „Стабло храста лужњака – Беле Воде“ и проглашено за заштићено подручје од локалног значаја, односно сврстава се у III (трећу) категорију заштите.

Како се за дати споменик природе-ботанички спроводи режим заштите III степена , на основу тога су прописане следеће мере и услови заштите, којима се забрањује:

- заштићено стабло посећи, ломити и сећи гране, кидати лишће и плодове или предузимати било које друге радње које би измениле његов садашњи изглед или довеле у питање његов биолошки опстанак;
- садња било каквог декоративног зеленила на заштићеном простору који би могао да утиче на сагледавање споменика природе;

- уништавање и уклањање табле за заштиту која је постављена;
- раскопавање и депоновање земље, смећа и другог отпадног материјала;
- промена намене површине, постављање табли и других обавештења на стаблу;

На подручју Споменика природе могу се вршити следеће активности:

- све биолошко – техничке мере заштите хрasta под условима које утврђује Завод за заштиту природе;
- постављање табле која говори о заштити;
- предузимање мера заштите од пожара и биљних болести и штеточина јачег интензитета;
- кошење траве;
- у случају насталих промена које заштићено стабло могу уништити или оштетити његова битна својства, одмах обавестити Завод за заштиту природе Србије.

Неопходно је околину око заштићеног стабла редовно одржавати.

10. Активности на промоцији вредности заштићеног подручја

Програмске активности у овој области конципиране су тако да се врши позитиван утицај на стварање представе о заштићеном подручју СП „Храст лужњак – Беле Воде“ и дају конкретне информације, да се популаришу вредности подручја и утиче на интересовање научно-васпитних институција.

Презентација и популаризација ће се остваривати кроз следеће активности:

- штампање пропагандног материјала (флајери и др.);
- штампање информативних брошура;
- информисање кроз јавна гласила.

У циљу презентације природног добра планирана је промоција Споменика природе кроз: обележавање еколошких датума, повезивање са туристичким агенцијама, школама, а очекујемо и стални интерес неких од националних или локалних телевизија у вези медијског представљања заштићеног подручја.

11. Студијска (истраживачка), програмска, планска и пројектна документација потребна за спровођење циљева и активности

Законом о заштити природе („Службени гласник РС“, бр.36/09, 88/10, 91/10 – исправка, 14/16 и 95/18 – др.закон), детаљно су дефинисане обавезе Управљача по питању документације коју мора да уради за заштићено подручје. То су пре свега:

- План управљања заштићеним природним добром (документ који се доноси на десет година);
- Годишњи програм управљања заштићеним подручјем којим се реализује План управљања за одређену годину (и то као део производно-финансијског плана преузућења);
- Извештај о остваривању програма управљања заштићеним подручјем;

Остала документација везана за научно-истраживачки рад и друге активности планиране Планом управљања биће урађена уколико постоји интересовање научних и других организација у складу са условима Завода за заштиту природе Србије.

12. Облици сарадње и партнерства са локалним становништвом и другим власницима и корисницима непокретности

Основни циљ успостављања и одржавања сарадње је заштита природног добра уз поштовање режима заштите и стварање услова за бољи развој подручја у функцији заштите.

У циљу унапређења заштићеног подручја планирана је сарадња са свим надлежним и заинтересованим субјектима:

- Надлежним министарствима;
- Програмска сарадња са стручним установама (Завод за заштиту природе Србије, Заводом за заштиту споменика културе Србије, Институтути, Факултети и сл.);
- Програмска сарадња са извиђачима, еколошким покретима и тд.;
- Сарадња са општином Пожега и месном заједницом.

13. Активности и мере на спровођењу плана са динамиком и субјектима реализације плана управљања и начин оцене успешности његове примене

План управљања СП „Храст лужњак-Беле Воде“ за период 2021-2030. године биће реализован кроз Годишње програме управљања.

ИЗРАДА ГОДИШЊИХ ПРОГРАМА И ИЗВЕШТАЈА

Годишњи програм управљања за спровођење планских задатака и активности заштите и развоја споменика природе, ради се сваке године, а на бази Плана управљања и представља план његове реализације за дату годину.

Динамика и потребна средства исказују се сваке године у зависности од услова и темпа реализације Плана управљања.

Годишњи програм управљања саставни је део Производно-финансијског плана Шумског газдинства „Ужице“, Ужице, за ту годину. Према овом Плану управљања планирана је израда десет Годишњих програма управљања са пратећим Извештајима о остваривању годишњих програма управљања.

ОРГАНИЗОВАЊЕ И ОПРЕМАЊЕ ЧУВАРСКЕ И СТРУЧНЕ СЛУЖБЕ

На чувању и праћењу стања ради чувар заштићеног подручја који има положен испит за чувара заштићеног подручја и поседује службену легитимацију.

У планском периоду планира се едукација кадрова који су директно везани за послове управљања заштићеним подручјем.

ОБЕЛЕЖАВАЊЕ ЗАШТИЋЕНОГ ПОДРУЧЈА

Обележавање СП „Храст лужњака – Беле Воде“ извршено је у складу са Правилником о начину обележавања заштићених природних добара ("Службени гласник Републике Србије" број 30/92, 24/94, 17/96).

Планира се обнављање постојеће или евентуално и замена табле заштићеног подручја.

14. Финансијска средства и друге материјалне предпоставке за извршавање поверених послова у управљању заштићеним подручјем и начин њиховог обезбеђења

Финансирање заштићеног подручја, према Закону о заштити природе („Службени гласник РС“, бр.36/09, 88/10, 91/10 – исправка, 14/16 и 95/18 – др.закон), обезбеђује се из:

1. Средства буџета Републике Србије, аутономне покрајине, односно јединице локалне самоуправе;
2. Накнада за коришћење заштићеног подручја;
3. Прихода остварених у обављању делатности, односно управљања заштићеним природним добром;
4. Средства обезбеђених за реализацију планова, програма и пројеката у области заштите природе;
5. Донација, поклона и помоћи;
6. Других извора у складу са законом;

У досадашњој пракси управљања, финансирање свих послова везаних за заштићено добро текло је из сопствених извора ЈП „Србијашуме“ без учешћа средстава буџета локалне самоуправе или буџета Републике.

Полазећи од законских решења, а имајући у виду да је овим планом управљања предвиђена реализација групе задатака и законских обавеза, неопходно је за њихову реализацију финансијска средства обезбедити у континуитету из свих потенцијалних извора, а не само извора управљача.

Опредељење ЈП „Србијашума“, ШГ „Ужице“, у области обезбеђивања потребних средстава у планском периоду биће усмерено на следеће:

- Да се из сопствених средстава обезбеђују средства по основу посебних критеријума, уколико буду постојале реалне могућности стварања интерних фондова;
- Да се за одређене програмске задатке континуирано обезбеђују буџетска средства РС, локалне самоуправе, из одговарајућих, наменских фондова или од донатора;

Планирани период	Укупна планирана средства	Средства ЈП „Србијашуме“	Средств из буџета Општине Пожега	Остала средства
2021 - 2030	1.508.450	1.025.550	482.900	
%	100%	68%	32%	

За реализацију Плана управљања Спомеником природе „Стабло храста лужњака – Беле Воде“, предвиђена су средства у износу од 1.508.450 динара, од чега је учешће управљача 1.025.550 динара (68%), а планирани износ из Буџета Општине Пожега је 482.900 динара (32%).

(У прилогу је табеларни преглед висине потребних средстава за период од 10 година).

Обрада:

Директор:

.....
Драган Ђенић, дипл.инж.шум.

.....
Славиша Радосављевић, дипл.инж.шум.